

O'ZBEK VA KOREYS MADANIYATIDAGI O'XSHASHLIKLAR: OILAVIY QADRIYATLAR VA KUNDALIK AN'ANALAR MISOLIDA

Abdurasulova Anora Sattorovna

*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti (KIUT) Samarqand filiali,
Koreys filologiyasi bo'limi, 4-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek va koreys madaniyatidagi o'xshash va farqli jihatlar oilaviy qadriyatlar, kattalarga hurmat-ehtirom ko'rsatish, mehmondo'stlik, dasturxon va ovqatlanish odoblari, to'y va oilaviy marosimlar hamda milliy bayramlar misolida qiyosiy o'rganiladi. Shuningdek, an'analarni avloddan-avlodga yetkazishda oilaning tutgan o'rni va zamonaviy omillarning ushbu jarayonga ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada muallifning Koreyada 13 yil davomida yashab, orttirgan shaxsiy va amaliy madaniy kuzatuvlari ham alohida misollar tariqasida keltirilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Koreya, madaniyat, milliy qadriyatlar, oila, kattalarga hurmat, mehmondo'stlik, to'y marosimlari, bayramlar, an'analalar, qiyosiy tahlil.

1. KIRISH

Har bir xalqning madaniyati uning asrlar davomida shakllangan tarixi, turmush tarzi, ijtimoiy munosabatlari va ma'naviy qadriyatlarini o'zida aks ettiradi. Geografik va masofa jihatidan O'zbekiston hamda Koreya bir-biridan yiroq joylashgan bo'lsa-da, har ikkala xalqning turmush tarzida g'oyat o'xshash ma'naviy va axloqiy tamoyillarni ko'rish mumkin.

Ayniqsa, oilaga bo'lgan yuksak e'tibor, ota-onani e'zozlash, yoshi ulug' insonlarga hurmat ko'rsatish, mehmonni ochiq yuz bilan kutib olish hamda muhim hayotiy voqealarda qarindosh-urug'lar bilan birlashish kabi fazilatlar har ikkala jamiyatning ham asosiy ustunlaridan sanaladi. Shunga qaramay, bu qadriyatlarning kundalik hayotda namoyon bo'lish shakllari har bir xalqning o'ziga xos tarixi va zamonaviy sharoitlaridan kelib chiqib biroz farqlanadi.

Madaniyatlararo muloqot va qiyosiy izlanishlar har bir millatning o'ziga xosligini anglash bilan birga, insoniyatni jipslashtiruvchi umuminsoniy qadriyatlarni ochib berishga xizmat qiladi. Sharq madaniyatining vakillari hisoblangan o'zbek va koreys xalqlari o'rtasidagi ma'naviy yaqinlik asrlar davomida shakllangan axloqiy me'yorlar va jamoaviy hayot tarziga asoslanadi.

2. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlashda qiyosiy-madaniy tahlil, tegishli ilmiy adabiyotlar va manbalarni o'rganish hamda bevosita kuzatish usullaridan foydalanildi. Tahlil jarayonida oilaviy munosabatlar, kattalarga hurmat odobi, dasturxon madaniyati, oilaviy va milliy marosimlar hamda bayramlar asosiy yo'nalishlar sifatida olindi.

Bundan tashqari, maqolada muallifning Koreya Respublikasida 13 yil davomida yashab, bevosita koreys jamiyati va uning kundalik hayotini kuzatish natijasida to'plangan amaliy va shaxsiy tajribalari ham tahlilni to'ldirish uchun qo'llanildi. Bu kuzatuvlar ilmiy xulosalarga hayotiy va amaliy misollar berishga xizmat qiladi.

Tadqiqotda sifat tahlili (qualitative analysis) hamda etnografik kuzatuv unsurlaridan keng foydalanilib, ikki madaniyat vakillarining kundalik xulq-atvori, oilaviy muloqot xususiyatlari va bayram an'analariidagi umumiyliklar muallifning shaxsiy tajribalari vositasida ilmiy jihatdan atroflicha umumlashtirildi.

3. OILANING JAMIYATDAGI O'RNI VA QADRIYATLARI

O'zbek va koreys madaniyatida oila nafaqat jamiyatning kichik bir bo'lagi, balki insonning ma'naviy kamoloti va ijtimoiy oromgohini belgilovchi eng muhim maskandir. Har ikki jamiyatda ham katta avlodning tajribasi va maslahatlari qadrlanadi, muhim qarorlar qabul qilishda va hayotiy marosimlarda oila a'zolarining ishtiroki zarur deb bilinadi.

O'zbekistonda an'anaviy oila rishtalari juda keng bo'lib, nafaqat ota-ona va farzandlar, balki xola, amaki, tog'a va ammalar bilan doimiy va yaqin munosabatda bo'lish kundalik hayot qoidasidir. Koreyada esa so'nggi yillarda texnologiya va globalashuv natijasida ixcham (nuklear) oilalar ko'paygan bo'lsa-da, oilaviy rishtalarga bo'lgan sadoqat saqlanib qolgan. Bayramlar va muhim kunlarda barcha qarindoshlarning ota-ona xonadonida to'planishi Koreyada ham oilaga bo'lgan yuksak ehtiromni ko'rsatadi.

Sharqona qarashlarga ko'ra, farzandning jamiyatdagi muvaffaqiyati va axloqi to'g'ridan-to'g'ri oiladagi tarbiyaga bog'liq. O'zbek oilalarida ota va onaning o'zni yuksak e'zozlansa, koreys an'anasida ham ota-onaga bo'lgan qat'iy hurmat (xyo - 효 / 孝) oilaviy hayotning eng muhim ma'naviy ustuni hisoblanadi. Har ikki xalq ham farzand kamolini oilaning eng buyuk yutug'i deb biladi.

4. KATTALARGA HURMAT VA MULOQOT ODOBI

Kattalarga hurmat ko'rsatish o'zbek va koreys madaniyatining eng ajralmas va ko'zga tashlanadigan jihatlaridan biridir. Bu qadriyat har ikki xalqning tilida va kundalik muomalasida yaqqol ko'rinadi.

O'zbek madaniyatida: Muloqotda "siz" deb murojaat qilish, kattalar oldida ovoz ko'tarib gapirmaslik, ularning yo'lini kesib o'tmaslik, so'zini bo'lmaslik va duo

olishga intilish kabi odoblar shakllangan. Kattalarga birinchi bo'lib salom berish va ularning o'g'itlariga quloq tutish yoshlarning asosiy axloqiy burchi hisoblanadi.

Koreys madaniyatida: Kattalarga va suhbatdoshga nisbatan hurmat tili gramatika hamda maxsus so'zlar darajasida juda aniq belgilanadi (jondetmal - 존댓말). Suhbatdoshning yoshi, jamiyatdagi o'рни va mavqeiga qarab fe'l qo'shimchalari va so'zlar o'zgaradi. Shuningdek, biror narsani berganda yoki olganda ikki qo'llab uzatish, kattalardan keyin taomga qo'l urish va ular huzurida tik turib muomala qilish kabi tana tili odoblari ham koreys madaniyatida juda muhim o'rin tutadi.

5. MEHMONDO'STLIK VA DASTURXON MADANIYATI

Har ikki xalq hayotida taom va dasturxon atrofida yig'ilish shunchaki ovqatlanish emas, balki odamlar o'rtasidagi samimiy munosabat va o'zaro hurmatni ifodalash vositasidir.

O'zbekistonda mehmon kutish alohida bir san'at va qadriyat darajasiga ko'tarilgan. "Mehmon otangdek ulug'" degan naqlga amal qilgan holda, xonadonga kelgan har bir kishiga to'kin dasturxon yoziladi. Mehmonning oldiga eng sara taomlar tortiladi va xonadon egasi mehmonning kayfiyati va qulayligidan doimiy xabar olib turadi.

Koreyada ham birgalikda ovqatlanish hamda ovqat uzatish yaqinlik va do'stona munosabat ramzi hisoblanadi. Koreyslar birgalikda ovqatlanayotganda kattalardan oldin taomga qo'l urmaslik, ularning ovqatlanib bo'lishini kutish kabi dasturxon odoblariga qat'iy rioya qilishadi. Taom turlari va ularni tortish usullari farq qilsa-da, ovqatning insonlarni birlashtiruvchi kuchi va samimiyat ulashish xususiyati har ikkala jamiyatda ham bir xil ahamiyatga ega.

6. TO'Y VA OILAVIY MAROSIMLAR

To'y va nikoh marosimlari o'zbek va koreys xalqlari uchun faqatgina ikki yoshning nikohi emas, balki ikki oila va avlodning jipslashuvini anglatadi.

O'zbek to'ylari o'zining serhashamligi, ko'p sonli mehmonlar va qarindosh-urug'larning faol ishtiroki bilan ajralib turadi. To'ydan oldingi va keyingi ko'plab marosimlar (masalan, fотиha to'yi, kelin salom) ikki oilaning do'stona munosabatlarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Koreyada esa modernizatsiya ta'sirida zamonaviy to'ylar asosan maxsus to'y zallarida (wedding hall) yoki mehmonxonalarda juda tartibli va muayyan vaqt doirasida o'tkaziladi. Biroq, ko'plab koreys oilalarida zamonaviy marosimdan so'ng an'anaviy "Pebek" (Pyebaek - 폐백) marosimi ham o'tkazilib, unda kelin va kuyov milliy liboslarda ota-onalariga hamda yoshi ulug'larga ta'zim qilib, ularning duosini

olishadi. Bu esa o'zbeklardagi kelin salom va kattalardan duo olish an'anasiga juda o'xshab ketadi.

7. MILLIY BAYRAMLAR VA OILAVIY BIRLIK

Har ikki xalqning milliy bayramlari oilaviy jam bo'lish va avlodlar xotirasini e'zozlash g'oyasi bilan sug'orilgan.

Koreyada eng yirik milliy bayramlar Seollal (Yangi yil - 설날) va Chuseok (Hosil bayrami - 추석) hisoblanadi. Bu kunlarda koreyslar o'z tug'ilib o'sgan uyiga, otalari bag'riga oshiqadilar, an'anaviy milliy liboslar (Hanbok) kiyib, kattalarga ta'zim (sebae) qiladilar va o'tgan ajdodlar xotirasiga hurmat bajo keltiradilar.

O'zbekistonda esa Navro'z va dinimiz bilan bog'liq bayramlar aynan shunday ma'naviy vazifani bajaradi. Bayram kunlarida qarindoshlar va keksalar ziyorat qilinadi, jamoat bo'lib milliy taomlar (sumalak, halim) tayyorlanadi hamda eng ezgu tilaklar bildiriladi. Har ikki jamiyatda ham bayramlar avlodlar o'rtasidagi rishtalarni yangilash va milliy bir xillikni saqlash vositasidir.

8. AN'ANALARNI AVLODDAN-AVLODGA YETKAZISH

Har ikki jamiyatda ham madaniy va axloqiy me'yorlar, eng avvalo, oilada shakllanadi. Yosh avlod kattalarning muomala shakli, bayram va marosimlarni o'tkazish tartibini shaxsiy kuzatuv va amaliyot orqali o'zlashtiradi.

Ayni paytda shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy axborot texnologiyalari, globallashuv va shaharlashuv jarayonlari o'zbek hamda koreys jamiyatidagi an'anaviy turmush tarziga ma'lum ma'noda o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Yoshlar hayotida raqamli vositalar o'rni ortib borayotgan bo'lsa-da, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Zamonaviy o'zgarishlarga qaramay, har ikkala xalq ham o'zining eng asosiy ma'naviy qadriyatlarini saqlab qolishga va ularni keyingi avlodga yetkazishga harakat qilmoqda. Oila va ta'lim muassasalarining bu boradagi hamkorligi har ikki madaniyat uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

9. MUALLIFNING KOREYADAGI 13 YILLIK KUZATUVLARI

Koreya Respublikasida 13 yil yashash va u yerdagi jamiyat hayotida bevosita qatnashish imkoniyati ushbu tadqiqot mavzusiga amaliy va ochiq nuqtai nazar bilan yondashishga yordam berdi. Kundalik turmushda, ish va o'qish muhitida, jamoat joylarida va bayram kunlarida koreys xalqining xulq-atvorini kuzatish natijasida ularning o'zbek xalqiga juda yaqin bo'lgan ruhiy va axloqiy jihatlari borligi namoyon bo'ldi.

Ayniqsa, jamoat transportida va ko'chada yoshi ulug'larga joy berish, muloqot vaqtida ta'zim qilish, jamoaviy birdamlik va oilaviy mas'uliyat hissining yuqoriligi

ikki xalq o'rtasidagi ruhiy yaqinlikni ko'rsatadi. Muallif sifatida koreys jamiyatining kundalik odatlari va o'zbek xalqining milliy qadriyatlarini bevosita solishtirish jarayonida har ikkala xalq hayotida insoniylik, ochiqko'ngillik va kattalarga hurmat tamoyillari ustuvor ekanligiga guvoh bo'lindi.

Albatta, bu shaxsiy kuzatuvlar butun koreys jamiyatiga oid mutloq xulosa bo'lib xizmat qilmaydi, balki madaniyatlararo muloqotni va har ikkala xalqning o'zaro yaqinligini tushunishga xizmat qiluvchi amaliy va ishonchli tayanch hisoblanadi.

10. XULOSA

O'zbek va koreys madaniyatlari turli geografik va tarixiy sharoitlarda shakllangan bo'lsa-da, ularni bog'lab turuvchi umumiy insoniy va ma'naviy qadriyatlar mavjud. Oilani muqaddas bilish, ota-onani e'zozlash, yoshi ulug' insonlarni ehtirom qilish, mehmondo'stlik va milliy bayramlarda birlashish kabi tamoyillar har ikkala jamiyatning ham barqarorligi va poydevorini tashkil etadi.

Ushbu o'xshashliklar ikki madaniyatning aynan bir xil ekanligini anglatmaydi, aksincha, insonlar o'rtasidagi eng yaxshi va olijanob fazilatlar har xil madaniy shakllarda va urf-odatlarda o'z aksini topishi mumkinligini isbotlaydi.

Muallifning Koreyadagi 13 yillik shaxsiy tajribasi va kuzatuvlari ham bu o'xshashliklarni ilmiy va amaliy jihatdan yanada chuqurroq anglashga imkon yaratdi. Kelgusida o'zbek va koreys madaniyatlarining qiyosiy tadqiqini yanada kengaytirish va yangi qirralarini o'rganish ikki xalq o'rtasidagi do'stlik hamda madaniy aloqalarni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sohn, H.-M. The Korean Language. Cambridge University Press.
2. Deuchler, M. Culture and State in Late Choson Korea. Harvard University Press.
3. Korean Cultural Centre / Korea.net. Koreya an'analari va bayramlariga oid materiallar.
4. UNESCO. Koreyaning nomoddiy madaniy merosi va an'anaviy madaniyatiga oid materiallar.
5. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. O'zbek xalqining urf-odatlari va madaniyatiga oid materiallar.
6. UNESCO. O'zbekistonning nomoddiy madaniy merosi va Navro'zga oid materiallar.